

Dok Kina ubrzano radi na dekarbonizaciji svoje ekonomije, kineske tvrtke i banke grade ili financiraju projekte termoelektrana na ugljen na Balkanu. U BiH je nedavno tako sagrađena termoelektrana Stanari, koja je u cijelosti dopremljena iz Kine, a Blok 7 termoelektrane Tuzla i termoelektrana Banovići su u završnoj fazi dogovora o kreditnim aranžmanima s kineskim bankama. I treći blok termoelektrane Kostolac u Srbiji grade kineske tvrtke. Iako zagađenje zraka ne staje na granicama, invazija na zaključavanje susjedstva u desetljeća paljenja ugljena u Hrvatskoj ne izaziva interes.

Dok sve više zemalja u svijetu objavljuju planove o napuštanju korištenja fosilnih goriva posebice u energetici, hrvatske vlasti ne daju se smesti pa planiraju LNG terminal za plin i produženje rada termoelektrane na ugljen Plomin. No, ono što se događa u susjednoj Bosni i Hercegovini prelazi svaki ekonomski, okolišni i društveni smisao, a s obzirom na to da zagađenje ne poznaje granice te da sa susjedstvom dijelimo zrak i vodu, trebalo bi izazivati zabrinutost i u Hrvatskoj. U BiH se, naime, osim cijelog niza hidroenergetskih projekata planira cijeli niz novih blokova termoelektrana na ugljen i to uz pomoć Kine.

Ono što se događa u susjednoj Bosni i Hercegovini prelazi svaki ekonomski, okolišni i društveni smisao, a s obzirom na to da zagađenje ne poznaje granice te da sa susjedstvom dijelimo zrak i vodu, trebalo bi izazivati zabrinutost i u Hrvatskoj.

Tako je nedavno sagrađena termoelektrana Stanari, koja je u cijelosti dopremljena iz Kine i koju su gradili radnici iz te megazemlje koja je bila jedan od negativnih simbola zagađenja zraka, a na svom području ubrzano radi upravo na uvođenju čistih tehnologija.

“Blok 7 termoelektrane Tuzla i termoelektrana Banovići su u završnoj fazi dogovora o kreditnim aranžmanima s kineskim bankama i odabrane su kineske firme koje će, ukoliko se osigurati državne garancije za kredite, graditi ove termoelektrane. Ostali projekti, od kojih su dva u Republici Srpskoj, a tri u Federaciji BiH su u različitim fazama pregovora s potencijalnim kreditorima ili su samo planovi na papiru koji se, ovisno o potrebama predizbornih kampanja, prezentiraju u medijima kao najveće poslijeratne investicije koje će sačuvati tisuće radnih mjesta”, kaže Denis Žiško iz Centra za ekologiju i energiju iz Tuzle.

A stanovnici Tuzle kojima se sprema novi blok termoelektrane, već danas jedva dišu. Prema prošlogodišnjim podacima Svjetske zdravstvene organizacije, Tuzla je zauzela drugo mjesto u Europi, nakon makedonskog Tetova, po zagađenju zraka. Rudnici u Federaciji BiH godišnje proizvedu cca. 7.000.000 tona ugljena od čega se u prosjeku 84% spali u termoelektranama u Kaknju i Tuzli. I u drugim gradovima, poput Zenice i Sarajeva, situacija po pitanju kvalitete zraka nije puno bolja. Uz Stanare, ostale četiri termoelektrane koje rade u BiH izgrađene su prije nekoliko desetljeća, a sve koriste lokalni lignit. Kameni ugljen se ne uvozi za potrebe termoelektrana u BiH, kao što ga uvozi Hrvatska za rad Plomina.

“Korištenje novih tehnologija smanjuje zagađenje, ali ne u potpunosti. Da bi se isplatila izgradnja novih postrojenja ona moraju raditi najmanje 40 do 50 godina, što znači da bi se u tom slučaju i naši građani trovali još desetljećima. Nekome tko je obolio od raka pluća ili neke druge bolesti koja je posljedica zagađenja zraka, nebitno je je li to zagađenje uzrokovano spaljivanjem ugljena u novoj ili staroj termoelektrani”, ističe Žiško.

Prema prošlogodišnjim podacima Svjetske zdravstvene organizacije, Tuzla je zauzela drugo mjesto u Europi, nakon makedonskog Tetova, po zagađenju zraka.

Analiza koju je radio CEE ukazala je na vjerojatnu uzročnu posljedičnu vezu zagađenja iz termoelektrane Tuzla i njenim odlagalištima šljake i pepela s povećanim brojem oboljenja, pa i smrtnih slučajeva među stanovništvom koje živi u neposrednoj blizini ovih objekata. Stanovnici Tuzle, kao i drugih gradova s istim problemom, obolijevaju od bolesti respiratornog sustava, ali ispitivanja su dokazala da zagađen zrak može uzrokovati i razna maligna oboljenja i kardiovaskularne bolesti.

Iako termoelektrane koje djeluju imaju okolišne dozvole kojima su propisane obaveze i mjere koje su operateri dužni provoditi, sustav ne funkcionira i zaštita građana daleko je ispod standarda koje provode zemlje EU.

“Rijetki su slučajevi u kojima je inspekcijskim nadzorom utvrđeno kršenje zakona, a još rjeđe se prekršitelji adekvatno kažnjavaju. Inspekcijskim nadzorom se obično ništa konkretno ne riješi, uz obrazloženje da bi inzistiranje na provođenju neke propisane mjere ugrozilo radna mjesta i rad ovih ‘strateških’ firmi. Činjenica da se, kršenjem zakona i odredbi okolišnih dozvola, zagađenjem iz ovih postrojenja ugrožava okoliš i zdravlje i životi građana BiH i susjednih država je izgleda manje važna”, ističe Žiško.

Analiza koju je radio CEE ukazala je na vjerojatnu uzročnu posljedičnu vezu zagađenja iz termoelektrane Tuzla i njenim odlagalištima šljake i pepela s povećanim brojem oboljenja, pa i smrtnih slučajeva među stanovništvom koje živi u neposrednoj blizini ovih objekata. No, sva ta struja građanima BiH nije potrebna. Međunarodna organizacija Bankwatch je još 2015. godine sa Sveučilištem Groningen i konzultantskom tvrtkom The Advisory House istraživala što bi bilo kada bi balkanske zemlje zaista izgradile planirane kapacitete za proizvodnju struju. Izračunali su da bi regija imala do 56 posto viška struje za izvoz, no da je upitno bi li pronašli tržište za nju.

“Očito je da zemlja koji ima 3,8 milijun stanovnike ne treba toliko termoelektrana, pogotovo s postojećim hidroelektranama i novom termoelektranom Stanari koja je tek 2016. puštena u rad. Jasno je da se nadaju da će izvoziti struju. Vrlo je velik rizik da će te termoelektrane postati takozvana ‘nasukana sredstva’. Ako električna energija nije dovoljno jeftina, nitko je ne kupuje. Ista stvar se već dogodila u Italiji gdje je ENEL 2015. godine najavio da će

zatvoriti 23 termoelektrane na plin i ugljen s ukupnom kapacitetom od 13 GW tijekom idućih pet godina. Za usporedbu, cijeli zapadni Balkan ima kapacitete od 8,3 GW termoelektrana na ugljen”, ističe Pippa Gallop iz Bankwatcha.

Osim u projektima u BiH, kineske banke sudjeluju u financiranju još nekoliko projekata fosilnih goriva u regiji, poput novog bloka termoelektrane Kostolac u Srbiji.

“Kao posljedica prijašnjeg vala izgradnje termoelektrana sada postoje brojne velike kineske tvrtke koji imaju iskustvo i radnike, a nemaju više dovoljno veliko tržište u Kini. Zato one sada traže posao u inozemstvu i državne banke ih podržavaju u tome. Balkan nije veliko i zanimljivo tržište samo po sebi ali predstavlja, uz druge zemlje srednje i istočne Europe, vrata u EU”, kaže Gallop.

Gallop: “Kao posljedica prijašnjeg vala izgradnje termoelektrana sada postoje brojne velike kineske tvrtke koji imaju iskustvo i radnike, a nemaju više dovoljno veliko tržište u Kini. Zato one sada traže posao u inozemstvu i državne banke ih podržavaju u tome”.

Riječ je uglavnom o poslovima niskog rizika za kineske banke i tvrtke, jer oni daju kredite i posao za kineske tvrtke kao izvođače radove. Njima je jedino važno da se dug vrati, a to se osigurava kroz državne garancije. Najviše velikih projekata planiraju elektroprivrede u javnom vlasništvu, što znači da će sve na kraju platiti građani.

“Što se tiče isplativosti malo je informacija javno dostupno, ali za termoelektrane za koje imamo informaciju poput one Kostolac B3 u Srbiji i Gacko II u BiH, jasno je da je malo vjerojatno da će biti isplative. Među ostalim, nisu uračunali troškove CO2 koji će se morati plaćati u budućnosti, te računaju previsoku očekivanu cijenu proizvedene energije”, kaže Galop.

Iako su se sve države zapadnog Balkana kroz Ugovor o uspostavi Energetske zajednice već obavezale da će poštovati EU direktive o energetici i okolišu, EU ima težak zadatak da ih motivira da to stvarno i poštuju, jer im ne nudi dovoljno brzi ulazak u članstvo. Većina spomenutih projekata nije u skladu sa standardima o kontroli zagađenja i studije utjecaja na okoliš su niske kvalitete.

“EU se uglavnom koncentrira na par tema u regiji poput Kosova i migracija i premalo prati što se događa u drugim sektorima, iako imaju nekoliko alata koje mogu koristiti. Sekretarijat Energetske zajednice u Beču se jako trudi da osigura primjenu zakonodavstva, ali nema uvijek podršku Europske komisije, što se mora promijeniti. EU mora nuditi konkretne prednosti toga da zemlje poštuju EU zakonodavstvo, ili kroz povećanje iznosa EU fondova, ili kroz mehanizme za međusobnu pomoć. Treba biti i puno stroža u vezi korupcije i funkcioniranja pravosuđe i uskladiti drugu pomoć, poput fondova, prema tome”, ističe Gallop.

Pitanjem prekograničnog onečišćenja u Hrvatskoj se pak govori jedino u slučaju kada je problem toliko očit da ga se ne može ignorirati, kao što je slučaj Slavenskog Broda i zagađenja iz rafinerije s druge strane rijeke.

No, bez obzira na Kineze koji traže nova tržišta i EU politike koje nisu dovoljno aktivne na ovom području, Žiško glavni problem vidi u interesu lokalne politike.

“Trebamo prekinuti praksu optuživanja drugih za naše vlastite postupke i greške. Nitko ne tjera naše političare da grade termoelektrane na ugljen ili hidroelektrane na svakom potoku u BiH, odluke donose oni, samo je pitanje koliko će tko profitirati od te odluke”, ističe.

Pitanjem prekograničnog onečišćenja u Hrvatskoj se pak govori jedino u slučaju kada je problem toliko očit da ga se ne može ignorirati, kao što je slučaj Slavenskog Broda i zagađenja iz rafinerije s druge strane rijeke. No, zagađenje zraka često nije toliko vidljivo, a pravi interes za čisti zrak ni u Hrvatskoj ne postoji.

“Obje zemlje su potpisnice Espoo konvencije o prekograničnom utjecaju i samim tim su preuzele obaveze informiranja susjedne države o mogućim prekograničnim utjecajima ovakvih projekata na okoliš. Nažalost, Hrvatska nije bila obaviještena o proceduri procjene utjecaja na okoliš za sedmi blok termoelektrane Tuzla i TE Banovići niti je relevantno hrvatsko ministarstvo pokazalo interes da se uključi u proces, nakon što smo ih mi i druge nevladine organizacije o tome obavijestili”, zaključuje Žiško.

Izvor: h-alter.org